

No titlleu més, si us plau

Article publicat a l'*Espira*, suplement cultural del *Diari de Balears*, 23-10-2010.

GABRIEL BIBILONI

Hem arribat a un punt en què no hi ha diari, de paper o digital, que cada dia no dugui en algun títol –que és com s'hauria de dir, i no *titular*– la paraula *titllar*. Després de qualsevol declaració que faci un polític, ja tenim que «el senyor (o la senyora) Tal *titlla* tal o tal cosa de...», i aquí posau-hi l'adjectiu que vulgueu. Segons els diccionaris, *titllar* significa «assenyalar (algú) amb una nota denigrant, desfavorable». Segons aquesta definició, es podria dir «avui m'han titllat de mentider» o «la va titllar de llepafils», i amb aquest significat degué començar la profusió de *titllar* als diaris. Però tant s'ha usat el mot i tant se n'ha abusat que ara ja es fa servir amb el simple significat de 'qualificar'. Fa pocs dies he llegit a un digital de cert prestigi que «Ridao titlla les consultes de 'petit assaig' per (sic) un futur referèndum», i no crec que Ridao vulgui atribuir a les consultes cap «nota denigrant o desfavorable». Hauria d'haver dit: «Ridao qualifica les consultes de 'petit assaig' per a un futur referèndum».

Gratant una mica en aquesta qüestió, però, trobarem altres sorpreses. Supòs que aquest *titllar*, en qualsevol dels dos valors indicats, és un castellanisme modern. Coromines, naturalment, va ben alerta a dir-ho. Segons el filòleg, *titllar* és continuació semipopular del llatí *titulare* (duplicat, en diu), que hauria produït un derivat postverbal *titlla*. Afirmació que trobam sorprenent: és ben estranya una paraula evolucionada des d'un mot llatí que no està documentada en català fins a 1840 (diccionari Labèrnia), segons diu el mateix Coromines.

Nosaltres pensam que la paraula bàsica és *titlla*, i el verb sortiria després. Aquesta paraula es troba sota la forma *tilde* en espanyol, francès, anglès i italià, i sota la forma *til* en portuguès. Tant el francès, com l'anglès com l'italià han agafat la paraula de l'espanyol, com diuen els diccionaris etimològics

d'aquestes llengües, i cap d'elles no ha produït un verb corresponent a *titllar*. *Tilde* apareix documentat en espanyol en 1433, mentre que en francès i anglès no apareixen fins al segle XIX. No tinc ara la dada sobre l'italià.

En una cosa Coromines sembla convincent: quan diu que l'espanyol *tilde*, tan antic, és un manlleu fet a una altra llengua, probablement la catalana. Efectivament, del llatí *titulu* no pot sortir *tilde*: hauria sortit *tildo* (comparau amb *spatula*, que dóna *espalda*) o *tillo* (comparau amb *rotulu*, que dóna *rollo*). Podria ser que *tilde* fos pres del català *title*, que és l'evolució normal en la nostra llengua del llatí *titulu* (comparau amb *modulu*, que dóna *motle*), i que després es convertí en *titlla* (com *espatla* es convertí al Principat en *espatlla*), després d'haver fet un canvi de gènere. Trobam documentat *titla* en el diccionari llatí-català de Nebrija-Busa (1507), però tot indica que el mot és molt anterior. La forma catalana *title*, quan va passar al castellà, si és el cas, degué transformar-se en *tilde*, i aquesta és la forma que es va transferir a altres llengües.

El verb *tildar* és un derivat de *tilde*, documentat en espanyol en el segle XVI, o potser en el XVII, encara que no figura en el diccionari de Covarrubias (*Tesoro de la lengua castellana o española*, 1611). Primer va significar 'posar títols' a un text (posar-hi signes gràfics) i després, per extensió, qualificar algú amb notes desfavorables. Amb aquest significat el trobam en el *Diccionario de autoridades* (1739): «metaphoricamente vale señalar con alguna nota denigrativa particular a un sugeto». La derivació degué ser imitada pel català en època moderna, cosa que va produir el nostre polèmic *titllar*. En el diccionari Labèrnia, esmentat abans, *titllar* només significa «posar títols a les lletres que la demanen»; el significat extensiu, el més castellanitzant, encara és desconegut en aquest diccionari de 1840. ♦

Fundada el 1886

**PASTISSERIA
BOMBONERIA
CONFITERIA
GELATERIA**

Major de Sarrià, 57
08017 Barcelona
Tels. 93 203 07 14 - 93 203 00 04

Pl. de Sarrià, 12-13
08017 Barcelona
Tel. 93 203 04 73 - Fax 93 280 65 56